

Utbildnings- och forskningsavdelningen
Forskningshandläggare Camilla Norrbin

RIKTLINJER

Diarienummer: GIH 2021/132
Ersätter: GIH 2020/437
Datum: 2021-03-09
Författare: Camilla Norrbin
Beslutat av: Rektor
Beslutsdatum: 2021-03-16
Giltighetstid: Tills vidare

1(9)

Riktlinjer för hantering av misstankar om avvikelser från god forskningssed

RIKTLINJER FÖR HANTERING AV MISSTANKAR OM AVVIKELSER FRÅN GOD FORSKNINGSSSED

Inledning

I högskolelagen stadgas att högskolorna i sin verksamhet ska värna vetenskapens trovärdighet och god forskningssed (HL 1 kap. 3 a §). Enligt lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning (nedan kallad Lagen om ansvar för god forskningssed etc.) ansvarar en forskare för att följa god forskningssed i sin forskning och en forskningshuvudman har det övergripande ansvaret för att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed (4-5§).

Sedan 1 januari 2020 prövas misstankar om oredlighet i forskning av Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (NPOF). Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) ska lokalt pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som ska prövas särskilt enligt Lagen om ansvar för god forskningssed etc. (HF 1 kap. § 17). Högskolan ska vidare fastställa riktlinjer för sin prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed.

Denna föreskrift är i enlighet med högskoleförordningens 1 kap. § 17, Lagen om ansvar för god forskningssed etc. samt Sveriges universitet- och högskoleförbunds (SUHF) rekommendationer¹ och fastställer riktlinjer för hantering av misstankar om avvikelser från god forskningssed.

Vetenskaplig verksamhet, god forskningssed och redlighet i forskning

Riktlinjen inbegriper i begreppet vetenskaplig verksamhet; forskning, konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete vid högskolan.² Vidare ställer sig GIH, enligt SUHF:s rekommendationer, bakom den europeiska kodexen för forskningens integritet framtagen av den europeiska samarbetsorganisationen All European Academies (ALLEA) tillsammans med European Science Foundation (ESF), *The European Code of Conduct for Research Integrity Revised Edition*, (nedan kallad ALLEA-kodexen).³

¹ *Vägledning för hanteringen av misstankar om avvikelser från god forskningssed*, REK 2020:3, 2020-06-15, antagen av SUHF:s förbundsårsamling den 29 maj 2020.

² Enligt Högskolelagens 1 kap. 2§.

³ *The European Code of Conduct for Research Integrity Revised Edition*, ALLEA - All European Academies Berlin, 2017. Se också översättning *Den europeiska kodexen för forskningens integritet*, vilken kan hämtas från Vetenskapsrådets hemsida: https://www.vr.se/download/18.7f26360d16642e3af99e94/1540219023679/SW_ALLEA_Den_europeiska_kodexen_f%C3%B6r_forskningens_integritet_digital_FINAL.pdf

Med god forskningssed och redlighet i forskning avses forskning som vilar på principerna om:

- tillförlitlighet i fråga om att säkerställa forskningens kvalitet, vilket avspeglas i design, metod, analys och utnyttjande av resurser,
- ärlighet i fråga om att utveckla, genomföra, granska samt rapportera och informera om forskning på ett öppet, rättvist, fullständigt och objektivt sätt,
- respekt för kolleger, forskningsdeltagare, samhälle, ekosystem, kulturarv och miljö och
- ansvar för forskningen från idé till publicering, för ledning och organisation, för utbildning, tillsyn och mentorskap samt för dess vidare konsekvenser.⁴

God forskningssed och redlighet i forskning är en viktig del av forskningens kvalitet och högskolorna har ansvar för personalens kompetensutveckling inom området (HF 1 kap. § 16). Vid misstanke om avvikelser har högskolorna vidare ansvar för att hantera sådana ärenden skyndsamt och med hög rättssäkerhet utreda dessa.

Definitioner av avvikelser från god forskningssed

Oredlighet i forskning

I Lagen om ansvar för god forskningssed etc. har oredlighet i forskning definierats som en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.

Lagen innehåller ingen definition av begreppen fabricering, förfalskning och plagiering. I lagens förarbeten har man istället hänvisat till att dessa begrepp beskrivs och förklaras i olika forskningsetiska kodexar och riktlinjer. I ALLEA-kodexen beskrivs begreppen på följande sätt:

- *Fabricering*: då någon hittar på resultat och dokumenterar dessa som om de vore riktiga.
- *Förfalskning (i meningen manipulerad eller förvanskad)*: då forskningsmaterial, utrustning eller processer manipuleras, eller att uppgifter eller resultat ändras, utelämnas eller undanhålls utan att det är vetenskapligt motiverat.
- *Plagiering*: då andra personers arbete eller idéer används utan att den ursprungliga källan anges på korrekt sätt, vilket strider mot de ursprungliga upphovsmännens rätt till resultatet av sitt intellektuella arbete.⁵

Fabricering och förfalskning är enligt förarbetena till Lagen om ansvar för god forskningssed etc. i regel alltid allvarliga avsteg från god forskningssed, men det kan finnas fall av plagiering som inte är så allvarliga att de ska prövas av NPOF utan prövas av forskningshuvudmannen/högskolan där avvikelsen från forskningens integritet skett.

Av förarbetena framgår vidare att definitionen av oredlighet i forskning inte avses innefatta konstnärlig forskning.

⁴ *Vägledning för hanteringen av misstankar om avvikelser från god forskningssed*, REK 2020:3, s 2.

⁵ *Vägledning för hanteringen av misstankar om avvikelser från god forskningssed*, REK 2020:3, s 3.

Andra avvikelser från god forskningssed

Misstankar om avvikelser från god forskningssed kan falla utanför NPOF:s ansvarsområde och falla på forskningshuvudmannen/högskolan att utreda (HF 1 kap. § 17) av fyra skäl:

- misstankarna avser inte fabricering, förfalskning eller plagiering,
- misstankarna avser avvikelser som inte räknas som allvarliga i lagens mening,
- misstankarna avser handlingar som inte har begåtts med uppsåt eller av grov oaktsamhet eller
- misstankarna avser handlingar som har begåtts inom ramen för konstnärlig forskning eller utvecklingsarbete.

Andra avvikelser från god forskningssed kan betraktas som allvarliga även om de inte ska behandlas av NPOF. Det kan exempelvis vara om forskare uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning ”skadar forskningsprocesserna, försämrar relationerna mellan forskare, undergräver tilliten till och trovärdigheten hos forskningen, utgör ett slöseri med resurser och kan utsätta föremålen för forskningen, användarna, samhället och miljön för onödig skada.”⁶

I förarbetena till lagen beskrivs också andra avvikelser från god forskningssed som högskolorna ska utreda, bl a att försvåra vetenskaplig granskning, utsätta personer för oproportionerlig risk för skada, ljuga om erhållande av nödvändiga tillstånd eller bedriva forskning utanför Sverige på ett sätt som är oacceptabelt i Sverige. Den europeiska kodexen har en utförlig beskrivning av *annat oacceptabelt beteende som skadar forskningsprocessens eller forskarnas integritet* men som faller utanför kodexen som forskningshuvudmannen/högskolan också måste förhålla sig till och utreda.⁷

Det finns också vissa avvikelser från god forskningssed som regleras av annan lagstiftning och kan falla under allmänt åtal eller annan myndighets tillsyn, exempelvis att det finns misstanke om att erforderliga etiska tillstånd för forskning på djur eller människor inte har inhämtats, registrering av biobank inte skett, personuppgifter behandlats i strid med gällande reglering eller forskningsmaterial inte arkiverats. I dessa fall bör högskolan överlämna ärendet till den ansvariga tillsynsmyndigheten.

Utskott för forskningsetiska frågor

Vid GIH finns ett *Utskott för forskningsetiska frågor* som fungerar som utredande instans av ärenden om misstanke om avvikelser från god forskningssed. Utskottet ska utöver det arbeta förebyggande med att främja god forskningssed genom att följa upp att forskning vid högskolan bedrivs enligt god forskningssed, kompetensutveckling för personalen, ta fram rekommendationer om hur god forskningssed kan främjas och hur avvikelser kan förebyggas samt skapa rutiner eller system för att förhindra avvikelser från god forskningssed. Utskottet har också en allmän rådgivande funktion för GIH:s personal.

Utskottet består av fem (5) erfarna representanter för den vetenskapliga verksamheten samt representanter från ledning och förvaltning. Ordförande utses bland ledamöterna. Utskottet ska vidare ha tillgång till juridisk kompetens samt sakkunskap rörande frågor om god forskningssed. Vid behov kan utskottet adjungera personer med närvaro- och yttranderätt.

Ledamöterna och ersättare utses av rektor och väljs för tre år.

⁶ Se exempelvis ALLEA-kodexen.

⁷ Se: *Rekommendation av kodex för forskningens integritet, definitioner av avvikelser från god sed i forskning samt hanteringsordning för misstankar om allvarliga avvikelser från god sed*, Sveriges universitets- och högskoleförbund, 2019, s 4ff.

Protokoll ska föras vid utskottets sammanträde. Av protokollet ska framgå datum och tid för sammanträdet, närvarande och i vilken egenskap de närvarar, beslut som fattas och besked om tidpunkt för utlåtande. Protokoll justeras av ordföranden.

Utskottet är beslutsfärdigt när en majoritet av ledamöterna, inklusive ordförande, är närvarande. Om ordförande har laga förfall träder vice ordförande in i rollen. Utskottets beslut ska i övrigt följa de principer som anges i förvaltningslagen (2017:900) 28-30§. (

Högskoleförvaltningen bistår utskottet med utredningsresurser och budget. Till utskottets förfogande i utredningen finns förvaltningschefen som biträder ordföranden i utskottet.

Utskottet ska följa av rektor beslutad handläggningsordning vid misstanke om avvikelser från god forskningssed. I sitt arbete ska utskottet ta stöd av SUHF:s *Vägledning för hantering av misstankar om avvikelser från god forskningssed*, Vetenskapsrådets *God forskningssed* samt internationella vägledningar för forskningsetik och god forskningssed. I övrigt beslutar utskottet om sin egen arbetsordning.

Handläggningsordning vid misstanke om avvikelser från god forskningssed

Avvikelser från god forskningssed vid GIH ska uppmärksammas och hanteras på lämpligt sätt med hänsyn till avvikelens karaktär och grad av allvar. Alla medarbetare ansvarar för att forskning följer god forskningssed och redlighet i forskningen. Vid misstanke om avvikelser från god forskningssed eller oredlighet i forskningen ska följande handläggningsordning tillämpas. Med *misstanke* avses att utifrån konkreta omständigheter tro att avvikelser från god forskningssed begås i forskning eller konstnärlig forskning och utvecklingsarbete.

Handläggningsordningen rör misstanke om såväl oredlighet i forskning, som andra avvikelser från god forskningssed. Krav på hanteringen kan även uppställas av finansörer och av andra länders myndigheter, dessa ska så långt som möjligt respekteras/beaktas.

Anmälan om misstanke om avvikelser från god forskningssed

Misstanke om avvikelser från god forskningssed ska omgående och skriftligen anmälas till rektor. Samtliga högskolans anställda har ansvar att anmäla misstanke om avvikelser från god forskningssed. En anmälan bör innehålla:

- uppgifter om vilken vetenskaplig verksamhet som anmälan avser,
- vad den misstänkta avvikelsern består i,
- när den misstänkta avvikelsern har skett,
- uppgift (underlag) som stödjer att den misstänkta avvikelsern har skett inom ramen för högskolans verksamhet och
- anmälarens namn och kontaktuppgifter (anmälaren har dock alltid rätt att vara anonym).

Personer som omfattas av misstankarna ska inom skälig tid informeras om anklagelserna.

Bedömning av avvikelsernas karaktär

Vid misstanke om avvikelser från god forskningssed ska högskolan skyndsamt bedöma huruvida misstanken kan röra oredlighet i forskning eller andra avvikelser från god forskningssed.

1. Ett ärende om misstanke om avvikelser från god forskningssed upprättas.
2. Rektor överlämnar ärendet till Utskott för forskningsetiska frågor för en bedömning. De regler om jäv som finns i förvaltningslagen (2017:900) 16-18 § ska beaktas vid hanteringen.
3. Utskott för forskningsetiska frågor bedömer avvikelsernas karaktär vilken avgör vidare hantering av ärendet. Avvikelsen kan karaktäriseras som:
 - Oredlighet i forskning,
 - Andra avvikelser från god forskningssed som regleras av annan lagstiftning och kan falla under allmänt åtal eller annan myndighets tillsyn eller
 - Andra avvikelser från god forskningssed som ska utredas av högskolan.
4. Vidare hantering:
 - Om utskottet bedömer att misstanken gäller att oredlighet i forskning har förekommit inom ramen för högskolans verksamhet, ska rektor överlämna ärendet till NPOF. Därmed avslutas ärendet vid GIH och ett nytt ärende upprättas då NPOF meddelar sitt beslut. GIH fattar då, enligt punkt 18, beslut om vilka åtgärder som ska vidtas med anledning av avgörandet.
 - Om ärendet inte bedöms gälla oredlighet i forskningen men avser avvikelser från god forskningssed reglerad i annan lagstiftning ska ärendet överlämnas till den ansvariga myndigheten. Därmed avslutas ärendet vid GIH och ett nytt ärende upprättas då ansvarig myndighet fattat sitt beslut.
 - Om misstanken bedöms röra andra avvikelser från god forskningssed ska Utskott för forskningsetiska frågor hantera ärendet enligt nedan beskriven ordning.
5. Rektor ansvarar för att lämna de upplysningar och handlingar om forskningen som NPOF begär och ge nämnden tillgång till datorer och annan utrustning och material som har använts vid forskningen (SFS 2019:504, 12§). Om misstankarna gäller avvikelser från god forskningssed reglerad i annan lagstiftning ska rektor lämna de upplysningar och handlingar etc. som berörd myndighet begär.
6. I den mån misstanken rör både oredlighet i forskningen och andra avvikelser från god forskningssed överlämnas den del av ärendet som rör oredlighet till NPOF. Utskott för forskningsetiska frågor utreder den del av ärendet som rör andra avvikelser, om så är lämpligt. Det samma gäller för avvikelser från god forskningssed reglerad i annan lagstiftning.
7. Om ärendet utan utredning bedöms inte utgöra avvikelse eller ringa avvikelse från god forskningssed meddelas rektor om utskottets bedömning. I det fallet beslutar rektor om vidare hantering av ärendet eller att avsluta ärendet.

8. Beslutet och dess eventuella konsekvenser meddelas den anmälda skyndsamt.
9. Prefekt för institution har ansvar för arbetsmiljön för samtliga inblandade parter i ärendet. Det inkluderar både den anmäldes och anmälarens arbetssituation.

Utredning av avvikelser från god forskningssed

Misstankar om avvikelser från god forskningssed ska hanteras på lämpligt sätt med hänsyn till avvikelsernas karaktär och grad av allvar. Då bedömningen av avvikelsernas karaktär visar att det föreligger misstanke om avvikelser från god forskningssed ska Utskott för forskningsetiska frågor utreda ärendet. Om rektor beslutat att avvikelsernas karaktär visar att misstanken rör en ringa avvikelse från god forskningssed kan rektor besluta att en sådan misstanke också ska utredas vidare enligt nedan om det anses lämpligt, hanteras på annat sätt eller lämnas utan åtgärd enligt beskrivning ovan.

10. Utskott för forskningsetiska frågor utreder misstanken om avvikelser från god forskningssed.
11. Personer som misstänks för andra avvikelser från god forskningssed ska inom skälig tid informeras om utredningen och erbjudas möjlighet att besvara anklagelserna.
12. Utskottet kan vid behov inhämta yttranden från sakkunniga.
13. Inom skälig tid ska utskottet i en utredningsrapport dokumentera misstanken, utredningen och sitt ställningstagande till misstanken. I det fall ledamot eller ledamöter har en avvikande mening till ställningstagandet ska det motiveras skriftligt. Skälig tid bedöms i dessa fall vara sex månader.
14. Om det under utredningens genomförande framkommer omständigheter som gör att utskottet bedömer att misstanken gäller att oredlighet i forskning har förekommit, ska ärendet skyndsamt överlämnas till NPOF.
15. Om det under utredningens genomförande framkommer omständigheter som gör att utskottet misstänker att avvikelser från god forskningssed har förekommit som inte omfattas av anmälan ska denna del av utredningen anmälas till rektor och ett nytt ärende om misstanke om avvikelser från god forskningssed upprättas enligt ovan.
16. Innan rektor fattar beslut i ärendet ska kommunikation ske till berörda parter som ska beredas möjlighet att yttra sig över ärendet innan beslut fattas, i enlighet med förvaltningslagen, 25 §.

Beslut om avvikelser från god forskningssed och åtgärder

Åtgärder som vidtas med anledning av beslut om att det har förekommit oredlighet i forskning eller att det förekommit avvikelser från god forskningssed ska dokumenteras i beslut. Åtgärderna kan röra disciplinära påföljder men den forskningsmiljö inom vilken avvikelse skett kan också vara föremål för uppföljande och stödjande åtgärder.

17. På grundval av en genomförd utredning om avvikelser från god forskningssed ska rektor efter föredragning fatta beslut i ärendet. Beslut ska fattas huruvida avvikelser från god forskningssed skett.
18. Rektor beslutar därefter om eventuella åtgärder med anledning av beslut i ärendet, oavsett om det fattats av NPOF eller efter utredning av Utskott för forskningsetiska frågor. Rektor avgör om det finns grund för att

överväga disciplinära åtgärder och om ärendet ska hänskjutas till Personalansvarsnämnden eller i vissa fall till Statens ansvarsnämnd. Eventuella åtgärder ska stå i proportion till avvikelsens grad av allvar (5 § tredje stycket förvaltningslagen). Avvikelsens grad bedöms utifrån om den medfört skada för forskningsprocessen eller dess tillförlitlighet, orsakat resursslöseri eller utsatt någon person för risk för skada. Att en avvikelse begåtts uppsåtligen eller av grov oaktsamhet innebär också att den är att betrakta som allvarligare än om avvikelsen orsakats av slarv eller en olyckshändelse.

19. Om forskare frias från misstanke om oredlighet eller annan avvikelse från god forskningssed ska lämpliga åtgärder vidtas för att avhjälpa den skada misstanken och ärendets hantering kan ha medfört.
20. Rektor ansvarar för att forskningsfinansiärer, myndigheter, tidskrifter och andra berörda informeras av lärosätet om ärenden vari oredlighet eller andra allvarliga avvikelser från god forskningssed konstaterats.
21. Rektor ansvarar vidare för att åtgärder som har vidtagits eller avses vidtas med anledning av att en avvikelse från god forskningssed skett rapporteras till NPOF, i enlighet med 13 § lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning och 1 kap. 18 § högskoleförordningen.

Stöddokument

God forskningssed, Vetenskapsrådet 2017,

God sed i forskningen - SOU 1999:4,

Lag om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning – SFS 2019:504

Rekommendation av kodex för forskningens integritet, definitioner av avvikelser från god sed i forskning samt hanteringsordning för misstankar om allvarliga avvikelser från god sed, Sveriges universitets- och högskoleförbund, 2019.

The European Code of Conduct for Research Integrity Revised Edition, ALLEA - All European Academies Berlin, 2017. (Finns översatt till svenska:

https://www.vr.se/download/18.7f26360d16642e3af99e94/1540219023679/SW_ALLEA_Den_europeiska_kodexen_f%C3%B6r_forskningens_integritet_digital_FINAL.pdf)

Vägledning för hanteringen av misstankar om avvikelser från god forskningssed, REK 2020:3, 2020-06-15, antagen av SUHF:s förbundsårsamling den 29 maj 2020.